

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Bruggen slaan tussen politiek en wetenschap

Post, E.S. van der

Citation

Post, E. S. van der. (2013). Bruggen slaan tussen politiek en wetenschap. *Bestuurskundige Berichten*, 28(4), 34-36. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3212343>

Version: Not Applicable (or Unknown)
License: [Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3212343>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Bruggen slaan tussen politiek en wetenschap

Fact free politics. Evidence-based policy. De laatste tijd zijn dit veel gebezigde buzzwoorden in de politieke besluitvorming. Het toont politiek als dé strijd om dé feiten. Waarbij veelal de vraag speelt of het gaat om de werkelijke feiten of een doorgesloten mening. Een kakofonie van framende feiten, mooie meningen en beoogde beleidseffecten worden immers dagelijks via de tv-journaals en kranten op ons losgelaten. Dit schreeuwt om meer discussie over de zin en onzin van feitenvrije politiek.

Door Edwin van der Post

Rolvast blijven

Zo stelt politicoloog Tom Louwerse dat het vrijwel onmogelijk is om bij een politieke keuze een volledige objectieve afweging te maken. We kunnen de politiek niet reduceren tot het 'managen van de BV Nederland'. Daar sluit ik me bij aan. Vervolgens concludeert hij dat feitenvrije politiek soms een probleem is, maar een meningvrije politiek debat nog veel erger zou zijn.¹ Dat vind ik een te luchtige en te gemakkelijke benadering. Immers, ook stelt hij dat normatieve vragen ingebed zijn in feitelijke omstandigheden en dat er altijd wel enige feitelikheden zijn die controleerbaar ofwel onderzoek zijn. Met alleen feitenvrije politiek komen we er niet. Diepgaande kennis van de feiten is onontbeerlijk. Ik zou het daarom liever wat scherper willen maken: meningvrije politiek kan soms een probleem zijn, maar te veel feitenvrije politiek is veel erger.

Dit betekent niet dat ik wil tornen aan het onderscheid dat Max Weber maakte. "Wetenschappelijk onderzoek gaat over de feiten – het *Sein*, politieke wilsvorming over de waarden – het *Sollen*." De politiek mag niet worden opgeslokt door wetenschap en technologie, vond Weber. Dat leidt slechts tot depolitisering en technocratie. Een zekere scheiding tussen wetenschap en politiek is nodig, juist ook ter bescherming van de vrije politieke wilsvorming.² Helemaal eens. Maar: een politiek die de brug naar de wetenschap of technologie en dus de feiten verwaarloost, is een waardeloze politiek.

Andersom mogen we ook aan de wetenschap vragen om de politiek niet te verwaarlozen. Zo sprak in 2011 Robbert Dijkgraaf in zijn Jaarrede als de toenmalige president van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen dat in de brug tussen politiek en wetenschap er ook een schone taak ligt voor de wetenschappers. Volgens Dijkgraaf hebben bijvoorbeeld

Kamerleden geen behoefte aan meer grotere stapels met wetenschappelijke rapporten, maar aan inzichten die deze stapels inkoken tot een handzame synthese.

We komen dan al snel in het grijze gebied van wetenschappelijk getinte meningen en wetenschap die in de buurt komt van de politiek of het zelfs overschaduwde. Het Rathenau Instituut waarschuwt in de verkennende studie *Beleid en het bewijsbeest* voor deze schurende situatie en geeft als aanbeveling dat politici en wetenschappers rolvast moeten blijven.³ Oftewel, de wetenschap moet het bij wetenschap houden en de politiek bij de politiek en niet gaan 'wetenschappen'. Doorgaans kan de wetenschap ook geen definitief uitsluitend geven of is geen eenduidige conclusie mogelijk en is het juist de rol van de politicus om vanuit zijn morele frame beleidskeuzes te maken.

Werkt het?

Natuurlijk, met alleen wetenschap komen we er niet. Het zou leiden tot politieke armoede. De wetenschap levert materiaal dat maar tot op zekere hoogte bruikbaar is voor bestuurders en politici. Het 'bepalen wie wat wanneer en hoe krijgt' is in zijn breedste betekenis niet zozeer een technisch vraagstuk, maar een normatieve vraag. Maar politiek en wetenschap delen wel het bed. We moeten niet in de val trappen van *de fallacy of bifurcation*: de filosofische neiging om conceptueel gezien strikte onderscheidingen aan te brengen, zoals tussen 'wetenschap' en 'samenleving' en 'politiek'. Om vanuit hun normen en waarden politieke afwegingen te maken, ontkomen politici er niet aan om gebruik te maken van de feiten en de wetenschap. Ook geeft het inzicht in mogelijke effecten en of zo beleid wel werkt. Zo is er veel politieke praterij over het versoepelen van het ontslagrecht. Maar uit onderzoek blijkt dat het vrijwel geen effect heeft op de werkloosheid. En jarenlang worden er euro's uitgegeven aan de noodzaak van een

Afbeelding: Man on a bridge 1 van svilen001 on www.sxc.hu

aan elkaar verbonden ecologische hoofdstructuur. Maar wat blijkt wetenschappelijk: er kunnen grote vraagtekens gezet worden of dat wel tot het beoogde effect leidt. Zo staan in het boek *Wetenschap is ook maar een mening* nog tientallen politieke kwesties die aan de kaak worden gesteld met harde feiten.⁴

“Om vanuit hun normen en waarden politieke afwegingen te maken, ontkomen politici er niet aan om gebruik te maken van de feiten en de wetenschap. Ook geeft het inzicht in mogelijke effecten en of zo beleid wel werkt.”

Veel beleid werkt dan ook niet zoals bedoeld is. Zoals dat de afgelopen twintig jaar in totaal 1 miljard is verstrekt voor agrarisch natuurbeheer terwijl de natuur op het platteland alleen maar is verslechterd. Volgens de Raad voor Leefomgeving en Infrastructuur is het ‘een groot fiasco’. De regeling is kostbaar en aantoonbaar ineffectief.⁵ Hadden we nu niet op basis van onze kennis en wetenschap hier niet eerder achter kunnen komen, dat dit snippernatuurbeleid niet werkt? Oftewel, bij veel *werkt het?*-vragen schuren de politiek en wetenschap stevig tegen elkaar aan.

Vervuild klimaatdebat

Vooraf bij het beleidsterrein milieu is een vermenging gaande van wetenschap en politiek. Elke politieke stroming hanteert erbij zijn eigen feitenformules. Klimaatonderzoek geeft daartoe ook de ruimte. Er is een alsmar groeiend enorm milieu-feiten-complex waarin ieder naar eigen lust kan shoppen.

Wetenschapsjournalist Marcel Crok stelt zelfs dat als het om het milieu gaat de wetenschap verzeikt is door politieke inmenging. Volgens Crok is de wetenschappelijke kennis nog te beperkt voor hoe het klimaatsysteem werkt en het voorspellen van effecten in de toekomst. Bij de stijging van de CO₂ kijkt de wetenschap vrijwel alleen naar de negatieve effecten, terwijl er mogelijk ook dempende effecten aan verbonden zijn. De maatschappij krijgt zo geen goede informatie, aldus Crok.⁶

Ook de kritiek van de Deense politicoloog Bjørn Lomborg haakt hier op in met zijn visie dat het klimaatdebat oververhit is. We moeten het breder bekijken: hoe investeren we ons geld? Wat is op dit moment het rendement van onze euro's voor het klimaat. Zijn de euro's voor bijvoorbeeld het bestrijden van malaria, honger en armoede niet veel effectiever. Lomborg denkt zo dat we nu beter aan die problemen kunnen werken en bij het klimaat moeten inzetten op meer onderzoek. In 2050 kunnen we dan met goede en goedkopere technologieën echt wat aan het klimaat doen.⁷

Met deze visie raakt Lomborg de gevoelige snaar in het milieudebat: in wezen draait het om grote onenigheid over de vraag hoeveel de euro die je nu niet uitgeeft, over honderd jaar waard is. De Duitse sociaal-psycholoog Harald Welzer spreekt erbij van een klimaatparadox: de mensheid heeft de kennis en middelen, maar doet (te) weinig aan het milieu. We zien het effect pas over jaren en zien de urgentie dus nog niet concreet voor ons.⁸ Maar mijn wedervraag is of we nu echt wel die kennis ofwel die 100% waterdichte wetenschap hebben.

Het milieu verdient een schoon debat en meer focus op de ‘onvolledige’ feiten en minder op het doemdenkende moralisme. Juist de wetenschap moet ons laten doorddenken over interpretaties van allerlei roemruchte klimaatpublicaties en zo onze standpunten.

Het is dan ook te waarderen dat minister Kamp begin dit jaar bij het maken van het nieuwe milieubeleid hardop vroeg ‘Ik wil de feiten’ en erover een vertrouwelijke sessie aanging met deskundigen, waaronder ook de eerder genoemde wetenschapsjournalist Crok.

Ideologisch haakje

Deze focus op de feiten betekent niet een pleidooi voor een enkeltje treinreis naar het ideologische ravijn. Het raken van de feitelijke gevoelige snaren past juist bij de liberale samenleving die gestoeld is op het Tijdperk van de Rede. Niet voor niets ontwikkelde Thorbecke een *organisch-historische visie*. Een politiek-filosofische visie die uitgaat van een scherp oog voor de verschijnselen in de maatschappij en de ontwikkelingen van verleden naar heden en toekomst.⁹ In dat verlichtingsdenken gaat het juist om de combinatie van inzicht in de cruciale feiten en het daarbij juiste ideologische haakje dat de tijdgeest raakt.

Het beperkt de speelruimte voor de politicus niet. Maar vraagt om diep graven in de inhoud om dé feitelijke nuance te vinden die er toe doet en die vervolgens over het voetlicht te brengen in de media. De politicus moet zo rolvast blijven en tegelijkertijd openstaan voor wetenschappelijke kennis. Je zou dit kunnen bestempelen als een vorm van totaal-politiek: uitzoomen op de vraagstukken en ze in breder verband analyseren. Bijvoorbeeld in de zorgsector is er zo'n complexiteit en regelbrij met bij- en zij-effecten dat de politicus breder moet kijken dan een zorgexpert doet. Of bij economisch beleid kan een wetenschapper in strikt economische zin gelijk hebben, maar kunnen ook factoren een rol spelen die in de economische analyse niet kunnen worden meegenomen.

‘Onderzoekende’ politiek

Een expertocratie is dus niet geboden, maar tegelijkertijd heeft de politiek ook veel te winnen met de onderzoekende

werkwijze van de wetenschap. De Amerikaanse politieke filosoof John Dewey (1859-1952) wees hier in zijn tijd al op. Daarbij wees hij ook op meer publieksparticipatie bij de beleidsontwikkeling. Want ook al is de schoenmaker de expert, de drager ervan weet het beste waar de schoen knelt, aldus Dewey.¹⁰

Terug naar onze tijd: De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid pleitte in het rapport *Lerende overheid* (2006) voor een probleemgerichte politiek. Het constateerde dat de overheid zoals Kamerleden zich meer moet richten op een inhoudelijke benadering ofwel kennis georiënteerde aanpak bij vooral 'ongetemde' problemen zoals de klimaatverandering.¹¹

Het recente proefschrift *Parlementair onderzoek* van Sandor Loeffen borduurt hier op voort met de conclusie dat de Tweede Kamer veel te winnen heeft bij een verdere ontwikkeling van haar onderzoeksfunctie. Daarbij stelt hij voor om binnen de bestaande vaste Kamercommissies

permanente subcommissies in te stellen die onderzoek kunnen laten doen naar de uitvoering van bestaand beleid of toekomstige beleidsvraagstukken.¹²

Meer bruggen!

Het instellen van permanente subcommissies voor onderzoek schiet naar mijn idee te ver door in bureaucratisme. Wel zou het de politiek verrijken als politici gewoon zelf meer en scherper onderzoekend te werk gaan. Een steeds complexer wordende maatschappij verdient politici die verder kijken dan hun neus lang is en meer constructieve bruggen slaan met de wetenschap. Als de feiten daartoe aanleiding geven, dan hoort juist de politiek voorzichtig te zijn en te wijzen op dé nuance zoals bij het milieu. Opportunistische opinies zijn er genoeg. Aan scherpte in de feiten en nieuwe ideeën is juist gebrek. Maar keihard wetenschappelijk bewijs is hier niet voor. Dit is dan ook mijn feitenvrije mening. ■

Drs. E.S. van der Post is bestuurskundige en senior communicatieadviseur.

Noten:

1. Tom Louwerse, Feitenvrije vs meningenvrije politiek, *Idee*, oktober 2012, p. 20-23.
2. Zie ook Hans Harbers, Waarom fact free politics nog zo slecht niet is, *socialvraagstukken.nl* (dossier fact free politics), 2 december 2011.
3. Rathenau Instituut (Marjan Slob en Jan Staman), *Beleid en het bewijsbeest - Een verkenning van verwachtingen en praktijken rond evidence-based policy*, Den Haag, januari 2012.
4. Zie Bas den Hond e.a., *Wetenschap is ook maar een mening - Harde feiten bij 25 politieke kwesties*, uitgeverij Oostenwind, Amsterdam 2012.
5. Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur (Rli), *Onbeperkt houdbaar - Naar een robuust natuurbeleid*, mei 2012.
6. Zie Marcel Crok, *De Staat van het Klimaat*, Dutch Media Uitgevers, Amsterdam, 2010.
7. Zie Bjørn Lomborg, *Cool it: The Skeptical Environmentalist's Guide to Global Warming*, Random House, 2007.
8. Zie Harald Welzer, *De Klimaatoorlogen. Waarom in de 21e eeuw gevochten wordt*, Uitgeverij Ambo, Amsterdam, 2009
9. Jan Drentje, *Het vrijste volk der wereld*, Zwolle, 1998, p. 47-55.
10. Huub Dijkstra, *Politiek vernieuwen: op zoek naar publiek in de technologische samenleving*, Amsterdam, 2008, p. 207.
11. Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, *Lerende overheid - Een pleidooi voor probleemgerichte politiek*, rapport aan de regering nr. 75, Den Haag, 2006.
12. Sandor Loeffen, proefschrift *Parlementair onderzoek - Een studie van het onderzoeksrecht in Nederland, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten*, universiteit Maastricht, 2013.

The Hague Governance Quarterly (THGQ) is our newly founded platform for knowledge development and exchange about the present challenges for Public Administration. Accountability, decentralization, interest representation, questions of legitimacy and integrity, education, public housing, safety and security: all of these are topical issues that both Public Administration researchers and practitioners need to address. The Hague Governance Quarterly is building a community of practitioners that form a large panel for periodical survey research. The surveys have a number of recurring topics and a specific theme per round. The findings and their implications are published on the web platform 4 times a year, where readers can find research results, commentaries and reflections, along with interactive graphics and visualizations of our work. The first issue will be published online by late August, on the theme of austerity measures by local governments.

THGQ is made by a team of faculty and students of our Institute and the Center for Innovation. If you enjoy designing and conducting research, writing shorter or longer contributions, web-editing or making amazing graphics and visualizations, join our team. This is your chance to gain research experience and to build bridges between theory and practice. If you are interested, please drop us a line at thgq@cdh.leidenuniv.nl

The publication of our first issue will be followed by a symposium late September / early October. You are very welcome to attend this event. For more details, please check www.governancequarterly.org closer to the date.